

La vil·la romana del Vilar (Valls, Alt Camp)

MARIA ADSERIAS SANS*
i ESTER RAMÓN SARIÑENA**

L'assentament romà del Vilar en el marc de la xarxa viària

La funció de les vies es relaciona en un primer moment amb les necessitats de control militar i administratiu, i posteriorment, amb l'organització comercial i la comunicació entre les ciutats. A partir de l'obra de l'agrimensor Sícul Flac *De condicionibus agrorum*, sembla que a inicis del segle II dC es distingien quatre tipus de vies: públiques, secundàries, comunes i privades (ROIG 2005).

L'Itinerari d'Antoní, original de l'època de Dioclecià, relaciona un conjunt de rutes de l'Imperi de les quals dues són les conegudes com *De Italia in Hispanias* i *Ab Asturica Terracone*. Ambdues es refereixen al trajecte entre *Tarraco* i *Ilerda* amb diferent grau de detall, però de tal manera que han fet pensar que es tracta del mateix recorregut (ROIG 2005).

Sembla indubtable que la via *De Italia in Hispanias* que unia *Tarraco* amb *Ilerda* transcorreria a la zona tarragonina pel marge dret del riu Francolí i travessaria l'estret de la Riba. Hi ha prou evidències que fan considerar que aquest fos el recorregut principal, com ara la troballa d'un mil·liari al terme del Morell, la proximitat a la vil·la de Centcelles o l'existència de trams enllosats i senyals de circulació viària a l'anomenat camí de la Creu, entre Picamoixons i la Riba (LÒPEZ 1991).

Alguns autors reconeixen que la cartografia antiga mostra una gran preferència pel pas de la Riba, tot i que també tenen en compte la possibilitat d'un pas pel coll de Lilla sobre la base de l'existència del camí que, procedent de Vilafranca del Penedès, arribaria a Fontscaldes i remuntaria el coll de Lilla per arribar a Montblanc (BURÉS *et alii* 1989).

D'altra banda, l'estudi del camí de Vilafranca del Penedès a Montblanc, del qual no hi ha evidències a la cartografia antiga, ha permès observar alguns indicis que indiquen que el parcel·lari s'estructura des d'antic en funció d'aquest camí. Fins i tot en algunes parcel·les és possible obtenir mesures en *actus* (BURÉS *et alii* 1989). El caràcter de via romana d'aquest camí ja va ser proposat per Giró (GIRÓ 1952), i, més tard, altres autors també han constatat que, sobre el mapa, sembla evident que aquesta via uniria la ruta de la costa i la via *Tarraco-Ilerda*, possiblement a través del coll de Lilla (JUAN *et alii* 1989).

L'antiguitat d'aquest pas es veu reforçada pel fet que, segons F. Puigjaner, el governador de Tarragona Insuf va manar fer reparar el coll de Lilla l'any 719 (PUIGJA-

*Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya (DGPC).

**Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT).

NER 1881), fet que demostra una construcció i utilització anteriors. També cal tenir present el fet que va ser freqüent la utilització i reparació de les vies romanes en època romana i visigoda, fet que s'ha apuntat com a explicatiu de la ràpida ocupació musulmana de la Península (ROIG 2005). És de suposar que els musulmans continuarien amb aquest manteniment, i així es pot interpretar la cita donada per Puigjaner.

S'ha de tenir en compte que les restes visibles actualment al coll Vell són datables en temps de Carles III, per la qual cosa aquest tram de vegades s'anomena via de Carles III, a més de camí de Lilla o carretera Vella.¹ Aquest fet no es contradia amb el fet que aquest traçat pugui fossilitzar-ne un de més antic.

Sense oblidar que la via principal és la que passa pel marge dret del Francolí, no podem obviar l'existència d'un conjunt d'establiments que segueixen el curs del riu pel seu marge dret i que havien d'estar comunicats entre ells d'alguna forma igual que amb *Tarraco*. Des de *Tarraco* fins a Fontscaldes es coneixen una àrea d'enterraments a Sant Salvador així com diversos establiments: la vil·la de les Vinyes Grans o de la Bàscula, la vil·la de la Barquera i la vil·la del Mas dels Quarts a Perafort, la vil·la del Torrent a Vallmoll, la vil·la del Vilar a Valls i la vil·la localitzada a Fontscaldes, o el forn de la Coma, també al terme de Valls.

Tots aquests establiments ens indiquen la necessitat d'un camí o via secundària que els permetés comunicar-se. Aquesta via, procedent de *Tarraco*, enllaçaria aquests assentaments fins a arribar a Fontscaldes, on s'uniria amb la possible via, també secundària, que vindria de Vilafranca i que arribaria a Montblanc pel coll de Lilla. L'existència d'aquestes vies secundàries s'intueix moltes vegades a partir de l'observació de la cartografia posterior, on apareixen fossilitzats antics traçats.

Sembla, doncs, que tot i que el recorregut principal de la via *De Italia in Hispanias/Ab Asturica Terracone* fos pel marge dret del Francolí i acceptant que el pas cap a Montblanc es realitzés per la Riba, no es pot descartar un recorregut secundari pel marge dret del Francolí que arribaria fins a Fontscaldes, i des d'aquí pel coll de Lilla fins a Montblanc. És en el marc d'aquest recorregut secundari que trobem l'assentament romà del Vilar de Valls.

Situació i descobriment

Aquest assentament es localitza al sud-est del nucli urbà de Valls, a l'antiga partida del Vilar, als peus de l'elevació en la qual es troba el poblat ibèric del mateix nom, entre aquest i el torrent del Catllar.²

Desconegut fins l'any 2000, el seu descobriment es va produir arran del projecte d'urbanització de la zona situada dins l'àrea de protecció del poblat ibèric del mateix nom, fet que va comportar la corresponent intervenció arqueològica de delimitació per comprovar la realitat arqueològica d'aquest sector concret. La

¹ Informació proporcionada per Josep Francesc Roig, al qual agraïm la seva col·laboració.

² Les diferents intervencions arqueològiques que han possibilitat aquest article van ser dirigides per les autores com a arqueòlogues de l'empresa Codex - Arqueologia i Patrimoni. També van participar en l'excavació un grup de voluntaris del municipi de Valls i membres de l'Institut d'Estudis Vallencs, als quals agraïm la seva col·laboració.

troballa de restes d'època romana va comportar la realització d'un seguit d'intervencions arqueològiques encaminades a conèixer l'abast de l'establiment i a aprofundir en algun sector molt puntual.³

A partir d'aquestes actuacions s'han pogut establir els límits nord, oest i sud de la vila; resta pendent la delimitació de l'extrem est, ja que en aquest punt les restes s'endinsen dins l'àrea esportiva veïna. Segons aquestes dades, hem pogut saber, d'una banda, que la superfície d'aquest establiment és superior als 5.000 m² i, de l'altra, que es trobaria assentat en el vessant sudoccidental d'una petita elevació, delimitada al sud pel torrent del Catllar i, a l'oest, per un petit barranc o riera –actualment cobert, però que es va documentar durant els treballs d'excavació– que, procedent del nord, desguassaria al torrent.

Aproximació a l'evolució de la vil·la

Les estructures documentades fins al moment ens permeten dibuixar parcialment una planta de la vil·la, que hem d'interpretar amb cautela, atesa la poca superfície excavada en extensió i profunditat. La major part de la planta s'ha obtingut només a partir de l'extracció dels nivells superficials, i d'altra banda, la major part de la superfície de la vil·la no s'ha estudiat. En aquesta planta queden reflectides estructures corresponents a diverses fases de funcionament de la vil·la, com ho demostren les relacions físiques entre elles, sense que això permeti concretar-ne la cronologia. Les úniques precisions cronològiques fiables s'extreuen dels resultats d'alguns sondejos puntuals, dels 200 m² excavats en extensió a la zona dels banys i de la zona dels abocadors.

No obstant això, a partir de les relacions estratigràfiques i de les associacions d'alguns elements de cultura material, proposem una evolució d'aquest establiment, que es va anar transformant al llarg d'uns 300 anys.

Fase I

La fase més antiga documentada s'ha de situar entre finals del tercer quart i el darrer quart del segle II aC, i està representada per alguns murs, molt malmesos, fets amb pedres irregulars lligades amb fang, que semblen dibuixar uns àmbits rectangulars molt allargats. El conjunt més important d'aquesta fase el constitueix un abocador ceràmic que, tot i que no es va excavar en la seva totalitat, sí que va proporcionar una quantitat de materials prou significativa.

Aquest abocador estava situat en el límit occidental de la vil·la, en una petita riera o barranc, poc profund, que transcorreria en sentit nord-sud delimitant la super-

³ Els resultats positius de la delimitació van comportar la necessitat d'ampliar els treballs en algunes de les àrees que havien de resultar afectades pel projecte constructiu. De la superfície estimada de les restes només ha estat possible l'excavació en extensió d'uns 600 m² de l'extrem nord-oest. D'altra banda, es van excavar els nivells superficials dels 2.600 m² de la part del jaciment que coincideix amb el carrer Prat de la Riba, i d'aquests va ser possible excavar un sector rectangular d'uns 200 m² en extensió i profunditat, fet que va permetre localitzar part dels banys. Fins al moment, doncs, resten intactes més de 3.000 m² en els quals sabem del cert que es conserven tant estructures arquitectòniques com nivells d'ocupació i abandonament.

ficie de l'ocupació tardorepublicana per aquest costat i que hauria estat utilitzada puntualment per abocar-hi deixalles. El que denominem abocador estava format, en realitat, per dos conjunts de materials. Un d'aquests es trobava disposat directament sobre el llit del barranc i reblert per nivells de còdols arrossegats per alguna forta avinguda d'aigua, mentre que el segon no es disposava directament sobre el llit del barranc, sinó en un retall efectuat en la terrassa del marge esquerre d'aquest.

El conjunt de materials més voluminosos procedeix de la part d'abocador que farcia aquest retall i estava format bàsicament per fragments d'àmfora i també algunes peces de menors dimensions com ara gerres, pàteres o vasets que imitarien algunes produccions de la vaixel·la forana. Pel que fa a l'altre abocador, destacava per la presència d'un elevat nombre de fragments de ceràmica comuna reduïda i oxidada de dimensions més petites. Tot i la diferència de materials, ambdós conjunts semblen coetanis.

Els fragments d'àmfora recuperats corresponen a peces que imitarien els models itàlics de la forma Dressel 1A, amb els llavis marcadament triangulars, i carenes molt pronunciades, que s'utilitzen a partir de mitjan segle II aC. En el cas del Vilar, moltes d'aquestes àmfors presenten una profunda inflexió a la meitat del llavi.

Però si bé la forma sempre és la mateixa, no succeeix el mateix amb les dimensions de les peces. Moltes d'aquestes peces presenten les mides característiques dels recipients amfòrics que s'utilitzaven per al transport del vi des del centre de producció fins al lloc de difusió. D'altres, en canvi, són veritables àmfors en miniatura. Pel que fa a les pastes, acostumen a ser depurades, amb un desengreixant abundant i visible de quars.

Les pastes de la ceràmica comuna oxidada recuperada difereixen molt poc de les anteriorment descrites. En aquest cas, podem constatar que les produccions es redueixen a gerres i, en menor quantitat, a imitacions de les característiques pàteres de vernís negre. Excepcionalment, trobem altres formes que rememoren el passat indígena.

Pel que respecta a les gerres, presenten petites variacions en les vores, en els fons o en les anses. Les vores acostumen a presentar el llavi aplanat horitzontal, amb una acanaladura interna, però varia l'aspecte extern del llavi i se'n poden diferenciar entre quatre i cinc tipus. Les bases poden ser elevades, amb una petita anella de base o sense, o bé planes. I finalment, les anses, que surten de la mateixa vora, són sempre ovalades, amb els angles arrodonits, i presenten una, dues o tres acanaladures.

L'altra forma documentada són, com ja hem avançat, les pàteres que imitarien les produccions de ceràmiques campanianes A i B. En aquest cas la forma més habitual és la Lamboglia 27, i més esporàdicament, la Lamboglia 36. També, tot i que en quantitats molt inferiors, trobem algunes formes que podem qualificar d'ibèriques, com ara els càlats, els contenidors de llavi de perfil zoomorf, o els de boca plana també coneguts com a àmfors ibèriques. Associats a aquests tenim algunes anses horitzontals i les característiques de secció circular.

Les formes documentades en ceràmica comuna reduïda són pràcticament les mateixes que les de la comuna oxidada. Trobem idèntics models de gerres, i les característiques pàteres, però, a més, una interessant producció de gerres bicòniques. Aquestes gerretes presenten una vora exvasada amb el llavi arrodonit, amb tres motlures al coll, i una pronunciada carena, en la qual apareixen unes aplica-

cions circulars. Una única ansa surt de la mateixa vora, per descansar a la carena presentant una secció ovalada. Aquestes peces són molt abundants i apareixen en diferents dimensions, des de les més petites fins a les que ja podríem considerar veritables gerres.

La darrera producció documentada és la de les ceràmiques de parets fines, que poden ser reduïdes o oxidades. La forma més representada és la Mayet II, i en menor quantitat, la Mayet I, amb diferents dimensions que, en alguns casos, ultrapassen el concepte de “vasets de parets fines”.

Tot i la dificultat d'establir la cronologia a partir de produccions locals, és conegut que aquests materials apareixen en altres contexts des d'inicis del segle II aC. Les imitacions de bicònics i pàteres són freqüents a la primera meitat del segle II aC, les parets fines Mayet II apareixen des del segon quart del s. II aC, i les àmfores Dressel 1A documentades són característiques dels anys 125-100 aC, més aviat cap al 125.

Tot i la presència dels dos abocadors, amb una important mostra de fragments ceràmics considerats rebuig de forn, amb les típiques deformacions i sobrecocció, no s'ha localitzat cap evidència del forn o forns on s'havien de coure aquestes peces. La diferent tipologia dels materials abocats ens fa pensar en la possible existència de més d'un forn, un destinat als materials més voluminosos i un altre destinat a materials de dimensions més reduïdes.

Fase II

Aquesta fase compta amb un únic mur associat, les relacions estratigràfiques del qual ens indiquen que és clarament anterior a les estructures de la fase següent. Es tracta d'un mur situat a l'extrem nord-est del jaciment, fet amb pedres irregulars lligades amb fang, i presenta una forma arrodonida en l'extrem sud. Cronològicament, només podem dir que és anterior al conjunt d'estructures de la fase III que sabem que s'abandonen en un moment indeterminat a partir del canvi d'era.

Fase III

Corresponen a aquesta fase una habitació de planta quadrangular situada a la part central de les restes del carrer Prat de la Riba, dos àmbits també quadrangulars situats més al sud, un conjunt de grans dipòsits encara més al sud, per sota dels banys, i dos forns de dimensions molt reduïdes.

Pel que fa a la primera d'aquestes habitacions està delimitada per tres murs fets de pedres irregulars lligades amb fang, i un quart que presenta al costat est restes d'una mena de mitja canya d'un possible paviment d'*opus signinum*. Aquestes restes indiquen l'existència d'un altre àmbit en aquest costat, àmbit del qual no tenim més evidències.

Al sector més oriental de l'àrea excavada, trobem dues estances incomplertes. La situada més al nord presentava al seu interior part d'una possible biga cremada. L'estança sud contenia la part inferior d'un *dolium* encaixat en un nivell de circulació o paviment molt senzill. Aquest paviment va ser abandonat a partir de finals del segle I dC. La continuació de les estructures en direcció est sembla indicar que, molt possiblement, hi devia haver en aquest costat dos àmbits més de característiques semblants.

Just al costat sud-est d'aquestes habitacions es van localitzar dos forns de dimensions molt reduïdes, que compartien un dels costats i que, tot i que no va ser possible excavar-los totalment, en la meitat superior del nivell que els farcia van proporcionar materials que indiquen un abandó a partir de finals del segle I aC. La seva interpretació resulta complexa amb la reduïda informació amb què comptem.

També correspondrien a aquesta fase una sèrie d'estructures de formes arrodonides, que es van poder documentar durant l'excavació en extensió de la zona dels banys. Es tracta de dues estructures clares, i segurament una tercera, construïdes amb lloses de pedra lligades amb argila tant a la base com a les parets. La situada més al nord, de la qual tan sols se n'ha conservat la meitat, seria de forma circular i mesuraria 1,80 metres de diàmetre intern a la base, i està relacionada amb una conducció d'aigua formada per pedres disposades obliqües que circula en direcció nord-sud, que segurament la proveiria d'aigua. Al seu costat trobem, amb la base a una cota lleugerament inferior, una segona estructura, de forma triangular amb els angles arrodonits i de dimensions força més grans, uns 7,6 metres de longitud i uns 4,2 metres d'amplada. Ambdues estructures es trobaven comunicades per un tub de terrissa situat prop de la base. A l'extrem sud d'aquesta darrera estructura se n'insinua una tercera, molt similar a la primera quant a forma i dimensions.

En els nivells que farcién l'estructura més gran es van recuperar materials que indicaven el seu abandó a partir de finals del segle I aC.

Fase IV

Correspondrien a aquesta fase el conjunt d'àmbits i estructures que semblen tenir el seu abandó en un moment indeterminat a partir de finals de la segona meitat del segle I dC. És el cas de les dues habitacions de la fase anterior en les quals hi havia el *dolium* i que són objecte de diverses reformes: continuen funcionant alguns dels murs, l'habitació nord queda limitada pel costat nord per una nova estructura que la fa més petita, i a l'habitació sud queden completament colgats i inutilitzats el *dolium* i el mur, sobre el qual es construeix un de nou que tancarà l'habitació pel costat sud, possiblement reduint-ne també les dimensions.

Podria correspondre al mateix moment l'abandó de diverses estructures, i també els nous murs que es construeixen, tot i que no descartem que, donada la seva orientació, alguns puguin associar-se a la fase següent.

Fase V

És una de les fases més ben documentades pel fet d'haver-se pogut excavar en extensió una part prou significativa. Corresponen a aquesta fase uns petits banys privats localitzats a l'extrem sud-est de la vil·la i dels quals només hem pogut identificar la part del *tepidarium*, del *caldarium* i del *praefurnium*. Suposem que el *frigidarium*, que també podria funcionar com a *apodyterium*, estaria a l'àmbit situat al nord del *tepidarium*, fora dels límits de l'excavació en extensió.

La construcció d'aquest conjunt pot situar-se, a partir de la segona meitat del segle I dC, sobre el mateix espai en el qual es trobaven les estructures construïdes amb lloses, de la fase anterior.

La part conservada estava constituïda per dues estances calefactades i pel *praefurnium*. L'estança nord és un àmbit de 3,2 m de llarg i 2,7 d'ample, del qual es conservaven 0,6 m de potència. Al seu interior es van excavar una sèrie de nivells d'enderroc i amortització de l'estança que cobrien un paviment de terra compactada —totalment rubefactat per l'acció de l'escalfament— que comptava amb una preparació de còdols. Just davant de les obertures del mur de compartimentació es detectaren al paviment taques més ennegrides, que perdien intensitat a mesura que ens acostem al fons de l'habitació, indicant que l'acció del foc vindria des del sud. Només es va documentar en aquesta estança un *cuneati* fragmentat que permetia suposar que formava part d'una de les *pilae* que formaven l'*hypocaustum*. D'altra banda, el tancament total del seu perímetre descartava la seva relació directa amb el forn.

Pel que respecta a la sala situada al sud, s'hi van documentar fins a 19 *pilae*, disposades més regularment en les tres filades situades més al nord, a una distància d'uns 40 cm entre ells. Les dues filades més al sud, en canvi, es troben més juntes, separades una filada de l'altra per tan sols 10 cm. El tancament sud d'aquesta estança havia desaparegut a causa d'un gran retall posterior, i només s'hi conservava de manera precària les restes del costat est, que marcaven un àmbit de 2,3 m d'amplada i 2,8 m de llarg. A la part central de la línia d'aquest tancament sud els còdols que formen l'*area* o base de l'hipocaust ultrapassaven uns 30 centímetres la línia que hauria ocupat el mur, i s'hi detectaven les evidències més fortes de l'acció del foc, fets que ens permeten suposar que ens podríem trobar davant de l'entrada del *praefurnium* i, per tant, aquesta sala seria el *caldarium*, i la sala nord, el *tepidarium*. Confirma la situació del *praefurnium* en aquest punt la presència, per sota de construccions posteriors situades al sud d'aquesta entrada, d'una bona superfície del mateix tipus de paviment de còdols i de diverses taques de cendra.

L'exterior de la zona dels banys comptava amb un paviment format per graves i terra compactada, en diferents estats de conservació, documentat principalment al costat est i només identificat en un petit sector del costat oest.

També formarien part d'aquesta fase el conjunt de tres habitacions. Tot i que es troben a una certa distància i que no hi ha cap relació física entre els dos conjunts, els materials que colgaven els murs d'aquestes habitacions indiquen una amortització del segle II dC. A tota l'àrea intervinguda tan sols hem documentat la utilització de morter de calç, encara que molt senzill, per unir les pedres en una única estructura.

Fase VI

La darrera de les fases que hem documentat correspon al moment en què els banys deixen de funcionar com a tals i són objecte d'un seguit de reformes. En el seu costat sud, i per sobre de la part destinada a *praefurnium*, es construeix una habitació possiblement rectangular de la qual ens han arribat els murs de tancament sud i part del mur est. Aquesta habitació presentava un paviment fet de terra compactada. Possiblement la construcció d'aquesta habitació es pot relacionar amb el desmantellament de les *pilae* del *caldarium* per tal de donar una altra utilitat a aquest àmbit, ja que, formant part dels murs de l'esmentada habitació sud, hem trobat material laterici reaprofitat. L'abandó d'aquest àmbit es pot datar a inicis del segle III dC.

També formarien part d'aquesta darrera fase constructiva alguns murs, molt malmesos, com el que talla l'àmbit del *caldarium* pel seu costat oest i que, clarament, està per sobre del nivell de circulació exterior dels banys, o el construït per sobre l'espai on hi hauria d'haver el *frigidarium*.

Situats a l'extrem sud-est de la zona excavada trobem un nou àmbit que també s'abandona a inicis del segle III dC.

Consideracions finals

El caràcter de les intervencions realitzades fins al moment, puntual en el cas de la superfície excavada en profunditat i summament superficial en la major part de l'àrea intervinguda, dificulta força l'emissió de conclusions definitives sobre aquest jaciment. No obstant això, podem efectuar diverses valoracions i reflexions de cara a la interpretació d'aquest interessant jaciment.

La primera reflexió la planteja la seva situació, en les proximitats de l'establiment ibèric però clarament diferenciat d'aquest, ja que fins al moment no s'ha documentat cap relació entre ambdós assentaments. No es tractaria d'un canvi d'ubicació, sinó que, amb posterioritat a l'abandonament de l'*oppidum* ibèric, s'hauria format un nou nucli, amb un plantejament totalment diferent, basat en un nou model d'explotació del territori. El criteri que definí la ubicació del nou assentament no fou l'existència d'un nucli ibèric anterior, sinó les característiques geogràfiques que ofería aquest indret: un terreny pla, al costat d'un corrent aquífer natural, en les proximitats d'una via de comunicació que possibilita el comerç tant amb les comarques interiors com amb *Tarraco*, i el mar.

Així, en una diferència de pocs anys —des d'inicis del segle II aC, en què s'atribueix la fi del poblat iber, fins als voltants del 125 aC, quan podem datar les fases més antigues de l'assentament romà del Vilar— es produeix aquest canvi de model d'assentament. Es passa d'un model tipus poblat, plurifamiliar, a un model en el qual el cap és un individu o família amb treballadors i esclaus. La diferència d'uns cinquanta anys que hi ha entre l'abandó definitiu del poblat i la instauració del nou assentament ens fa pensar que no es deu tractar d'un trasllat poblacional.

La vil·la del Vilar formaria part del conjunt d'assentaments d'aquesta zona, que tenen els seus moments més antics durant la segona meitat o finals del segle II aC (les Planes, Mas d'en Gori, Horta Avall i Finca d'en Gori a Vila-rodona, Font Cervellona a Aiguamúrcia i el jaciment d'Alió). La major part d'aquests centres es mantenen durant el segle I aC, moment en el qual es constaten noves ocupacions del territori (JUAN *et alii* 1989).

La implantació del cadastre romà fa que les terres es divideixin i se cedeixin individualment, ja sigui a veterans o a indígenes, per a la seva explotació. La presència a *Tarraco* en el segle II d'un exèrcit de veterans a punt de llicenciar-se conduïts per Semproni (Liv. 40.39.3-4) ens planteja la idea que podria ser algun d'aquests veterans qui s'instal·là al Vilar, sense descartar la possibilitat que fos un indígena qui hagués rebut les terres, ja que Sícil Flac diu que les terres que pertanyien a Roma per dret de conquesta no tan sols es podien donar a veterans, sinó també a indígenes (ARRAYÁS 2005). Els treballadors podrien procedir de poblats veïns que perduren durant tot el segle II aC.

D'altra banda, també cal plantejar-se quin va ser el destí dels habitants del poblal ibèric després de l'incendi documentat a inicis del segle II aC, que comportà l'abandonament definitiu del poblal. Sabem que la població de *Tarraco* estava formada en els seus inicis per romanoitàlics i indígenes, i hem de suposar que aquests darrers provenien tant de la primitiva ciutat ibèrica com de nuclis del territori circumdant.

Durant la segona meitat del s. II aC es produirà una transformació a *Tarraco*, que evolucionarà des del campament inicial fins a convertir-se en una ciutat, amb la consegüent influència en el territori que comporta aquest fet. És en aquest moment quan es documenta l'aparició de les primeres vil·les (KEAY *et alii* 1989). Com a conseqüència d'això, l'excedent agrícola s'intensifica i fa possible comercialitzar-lo, per a la qual cosa serà necessària tota una activitat complementària com és la producció d'envasos per al transport dels productes. Aquests envasos es realitzen a imatge dels ja existents, és a dir, que imitaran els models ja coneguts, com són les àmfores Dressel 1A i 1B.

L'assentament romà del Vilar segueix els patrons evolutius que podem observar en molts dels nuclis que es formen en aquesta mateixa època. Si bé els nivells inferiors, corresponents a les primeres fases d'ocupació, són els més desconeguts, sembla que aquest hauria estat un establiment de petites dimensions, amb finalitats fonamentalment agrícoles, amb una marcada importància de la producció vinícola. Aquest establiment comptaria amb un centre de producció ceràmica que abastaria les necessitats d'envasat del producte per al seu trasllat i emmagatzematge —com ens indica la ingent quantitat de recipients amfòrics rebutjats recuperats en els abocadors—, i es complementaria amb altres produccions que es difondrien directament com a producte manufacturat. El moment de ple rendiment de totes aquestes activitats de producció i comerç del vi i de centre d'elaboració terrissaire el podem situar al darrer quart del segle II aC.

A partir de la segona meitat del segle I dC es documenta una important reestructuració del sector sud-est de la vil·la, amb la construcció d'uns banys sobre unes estructures de lloses abandonades des de finals del segle I aC. Aquest fet sembla indicar un canvi d'ordenació de l'espai urbanístic, ja que ens trobem davant d'unes estances residencials i privades en un indret on anteriorment s'havien localitzat estructures amb un caire més propi de la *pars rustica* o a la *pars fructuaria* de la vil·la, és a dir, a la zona destinada a treballadors, magatzems o producció. Aquests banys es mantindran en funcionament fins a inicis del segle III dC.

Les estructures documentades, la presència dels abocadors ceràmics que indicarien l'existència de forns propis, així com l'existència d'una àrea destinada als banys, ens demostren que, des dels primers moments de la seva existència, l'establiment hauria assolit una certa importància, tot i que no sembla arribar a un grau de sumptuositat remarcable, ja que en cap de les intervencions efectuades fins ara es van documentar indicis de materials nobles com podrien ser mosaics, pintures o marbres, presents en altres vil·les amb un caràcter més residencial.

Fig. 1. Planta de les restes documentades al jaciment del Vilar (R. Palau - E. Ramón / Arxiu Codex).

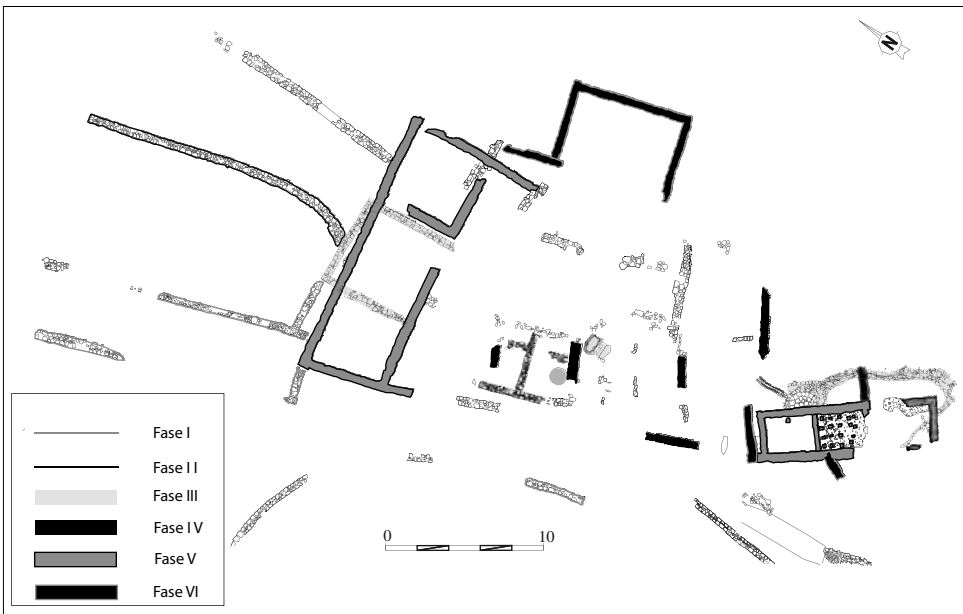

Fig. 2. Planta de les diferents fases identificades (R. Palau - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig 3. Detall de l'abocador ceràmic, que correspondria a la fase I (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig. 4. Vista general de l'àrea excavada, corresponent a la zona del vial (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig. 5. Detall de dues de les estructures corresponents a la fase III, on es conserva la part inferior d'un *dolium* (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig. 6. Detall de les dues estructures de combustió localitzades (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig. 7. Vista general del sector dels banys, construïts sobre estructures anteriors (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Fig. 8. Detall d'una de les estructures construïdes amb lloses, corresponents a la fase III (M. Adserias - E. Ramón / Arxiu Codex).

Bibliografia

- M. ADSERIAS, E. FABRA i E. RAMÓN (2003), “La vil·la romana del Vilar”, dins *Les arrels de Valls. Dels ibers als romans*, Valls, pàgs. 31-37.
- M. ADSERIAS i E. RAMÓN (2004), “La Vil·la romana del Vilar (Valls, Alt Camp)”, *Quaderns de Vilaniu*, 45, pàgs. 5-18.
- M. ADSERIAS i E. RAMÓN (en premsa), “La vil·la romana del Vilar”, *Història de Valls*.
- I. ARRAYÁS (2005), *Morfología histórica del territorio de “Tarraco” (ss. III-I a.C.)*, Universitat de Barcelona, Instrumenta, 19, Barcelona.
- L. BURÉS, J. M. GURT, A. MARQUÉS i E. TUSSET (1989), “Cadastres d'època de les ciutats de Tarraco, Ilerda i Ieso”, *Tribuna d'Arqueologia*, 1988-1989, Barcelona, pàgs. 113-120.
- M. DÍAZ (2001), “Tipologías de los contextos cerámicos tardorrepublicanos en Tàrraco”, *Empúries*, 52, pàgs. 201-260.
- P. GIRÓ (1952), “Identificación de algunas vías romanas en el Penedès”, dins *Actas y comunicaciones de la Primera Asamblea Intercomarcal de Investigadores del Penedès y Conca d'Òdena*, Martorell, pàg. 121.
- L. C. JUAN, A. BERMÚDEZ, J. MASSÓ i E. RAMÓN (1989), “Medio natural y medio económico en la industria alfarera: el taller iberorromano de Fontscaldes (Valls, Alt Camp, Tarragona)”, *Butlletí Arqueològic*, 8-9, Tarragona, pàgs. 59-85.
- S. KEAY, J. M. CARRETÉ i M. MILLET (1989), “Ciutat i camp en el món romà: les prospeccions a l'ager *Tarraconensis*”, *Tribuna d'Arqueologia 1988-1989*, Barcelona, 121-129.
- J. LÓPEZ (1991), “Localització d'un tram de la via Tarraco-Ilerda al Puig-Cabrer”, *Butlletí Arqueològic*, 12, Tarragona, pàgs. 103-109.
- F. PUIGJANER (1881), *Historia de la villa de Valls desde su fundación hasta nuestros días*, Valls (2a edició, any 1981).
- J. F. ROIG (2005), *El tram de via romana “De Italia in Hispanias/Ab Asturica Tarracone” entre Tarraco i Ilerda. Noves aportacions per al seu coneixement i aproximació del traçat*, Tarragona.

